

OPAITE DINTR-O COLECȚIE PARTICULARĂ BUCUREȘTEANĂ

VASILICA SANDU

Înscriindu-se pe linia valorificării științifice a patrimoniului cultural național lucrarea de față își propune prezentarea unui lot de opaite, existente într-o bogată, variată și interesantă colecție ce aparține prof. univ. Ion Lucian Murnu și Ana Maria Murnu*.

Obiectele al căror loc de descoperire, din păcate, nu se cunoaște sînt de factură greco-elenistică, romană și bizantină.

În privința tehnicii de lucru opaitele greco-elenistice au corpul modelat la roată și ciocul cu mîna, cele de factură romană și bizantină sînt în totalitate turnate în tipare bivalve numai torțile fiind realizate cu mîna. Arderea a fost reducătoare la opaitele al căror lut este de culoare cenușie sau brună și oxidantă la cele cu lutul de culoare gălbuie, cărămidie sau roșcată. Execuția este în general îngrijită.

Există însă cîteva exemplare romane (nr. 12, 14—18) la care pasta nu a fost suficient de bine frămîntată, motivele decorative sînt slab imprimate, iar imprimarea neîngrijită a lăsat urmele paletii (nr. 12) și ale amprentelor digitale (nr. 14).

Cunoscîndu-se faptul că produsele mai rudimentar lucrate, în general, nu se exportau, că la Tomis exista în sec. II—IV e.n. o producție locală de opaite¹ care, din punct de vedere calitativ nu atingea nivelul celeia de import, este probabil ca și multe din opaitele noastre să fie rezultatul activității atelierelor locale tomitane.

Pe de altă parte faptul că unele exemplare ca cele descrise la nr. 4, 7, 8, 13 și 20 prezintă analogii, uneori mergînd pînă la identitate cu piese de import descoperite la Histria, Constanța, Mangalia², confirmă ipoteza că ele pot avea aceleași centre de proveniență.

Prezentarea de față elaborată sub forma unui catalog³, încearcă, pe cît posibil, încadrarea cronologică și tipologică⁴ a lotului de obiecte aflate în studiu.

* Colecția a fost constituită de către deținători între anii 1920—1960 și cuprinde cca. 150 piese arheologice egiptene, grecești și romane.

¹ C. Ionomu, *Opaite greco-romane*, Constanța, 1967, p. 30.

² G. Severeanu, *Lampes en terre-cuite appartenant aux collection du Musée Municipal de Bucarest et du Dr. Severeanu* în Bucureștii. Revista muzeului și a Pinacotecei Municipiului București, II (1936), 1—2, p. 39—87.

³ Mulțumim prof. univ. Ion Lucian Murnu și Ana Maria Murnu pentru înțelegerea și sprijinul acordat.

⁴ Drept lucrări de referință au fost folosite următoarele cataloage: Dóra Iványi, *Die pannonischen Lampen. Eine typologisch-chronologische Übersicht*, în *Dissertationes Pannonicae*, seria 2, 2, Budapesta, 1935; C. Ionomu *op. cit.*, Tihamér Szentléleky, *Ancient Lamps*, Budapesta, 1969.

OPAIȚE GRECO-ELENISTICE

1. Pl. I, fig. 1 a—c, nr. inv. 28

lut fin, cenușiu, firnis mat brun — negricios cu nuanțe gălbui.

H. totală = 9,5 cm.; L. = 23,3 cm.; ϕ max. = 14,5 cm.; ϕ f. = 8 cm.

Opaț cu corpul rotund, deschis, având un tub central, tronconic ce depășește înălțimea corpului și două ciocuri. Marginea este rotunjită și profilată spre interior, iar fundul inelar.

Lipit din două fragmente, restul reconstituit, suprafața este corodată și acoperită pe alocuri cu o depunere de calcar.

Face parte din tipul de opaițe „cu tub central”⁵ răspândit în toată lumea greco-elenistică⁶ și se datează după un exemplar asemănător descoperit la Mangalia care, are însă tubul central mai scurt, în sec. IV—III î.e.n.⁷

2. Pl. I, fig. 2 a, b, nr. inv. 29

lut fin, cenușiu-brun, firnis brun-negricios metalic.

H. = 2,8 cm.; L. păstrată = 7,7 cm.; ϕ max. = 6,9 cm.; ϕ f. = 4,4 cm.

Opaț cu corpul rotund și ciocul alungit. Orificiul de alimentare este înconjurat de o bordură lată, mărginită cu un șanț circular. În partea dreaptă se află un apendice. Fund inelar concav cu un cerc plastic.

O parte din cioc lipsă, firnisul deteriorat, mici ciobiri.

Se datează în sec. IV—III î.e.n.⁸

3. Pl. I, fig. 3, nr. inv. 30

lut cu sporadice pietricele calcaroase, cenușiu, firnis negru metalic.

H. = 3,3 cm.; L. păstrată = 9 cm.; ϕ max. = 7,2 cm.; ϕ f. = 4,2 cm.

Opaț cu corpul rotund și ciocul alungit⁹. Disc ușor concav cu orificiul de alimentare central care este înconjurat de un brâu puțin reliefat și un șanț. În partea dreaptă un apendice lateral. Fund inelar concav.

Ciocul și apendicele ciobite, firnisul deteriorat, depunere de calcar.

Face parte din același tip ca și nr. 2; sec. IV—III î.e.n.

4. Pl. I, fig. 4 a, b, nr. inv. 31

lut cu pietricele calcaroase, cărămiziu, firnis roșu-brun metalic.

H. = 3,1 cm.; L. = 8,5 cm.; ϕ max. = 5,8 cm.; ϕ f. = 3,6 cm.

Opaț cu corpul rotund și cioc lung subțire către orificiul de ardere. Discul plat are la limita cu corpul un prag. Fund inelar concav cu un inel plastic (vezi fig. 2 b).

Se păstrează o mică parte din apendicele lateral. Suprafața corodată, firnisul deteriorat, depunere sporadică de calcar, afumat în jurul orificiului de ardere.

⁵ D. Iványi, *op. cit.*, p. 20, tipul XXI, pl. L VI, 1 și 3; G. Severeanu, *op. cit.*, p. 49, nr. 22, fig. 18; R. Noll, *Die antiken Lampen im Landesmuseum zu Innsbruck*, în *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien*, XXX, 1937, p. 222—223, fig. 70, nr. 1; T. Szentléleky, *op. cit.*, p. 31—33, nr. 12.

⁶M. W. Deonna, *Les lampes antiques de Délos*, în *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 1908, p. 140—142, fig. 3.

⁷ C. Iconomu, *op. cit.*, p. 5—6, tipul I, p. 31, nr. 1 și p. 33, fig. 60.

⁸ Ibidem, p. 6, tipul II; G. Severeanu, *op. cit.*, p. 44, nr. 7, fig. 7; T. Szentléleky, *op. cit.*, p. 27—29, nr. 8, fig. 8 b.

⁹ D. Iványi, *op. cit.*, p. 22, tipul XXVII, p. 297, nr. 4270, pl. LVIII, 8; G. Severeanu, *op. cit.*, p. 45, nr. 9, fig. 9; T. Szentléleky, *op. cit.*, p. 27—29.

După exemplare asemănătoare¹⁰ găsite la Mangalia, acest opaiț se datează în sec. IV—III î.e.n.

5. Pl. I, fig. 5, nr. inv. 32

lut fin, cărămiziu, firnis verde-măsliniu metalic

H. = 3,6 cm. ; L. păstrată = 9,8 cm. ; ϕ f. = 4,3 cm.

Opaiț cu corp rotund și cioc lung. Discul ușor concav are două cercuri concentrice incizate pe margine și unul în jurul orificiului de alimentare. Fund inelar concav cu proeminență în interiorul opaițului.

Lipsă o parte din corp și disc, firnisul deteriorat, depunere de calcar.

Sec. IV—III î.e.n.

6. Pl. II, fig. 1 a—c, nr. inv. 33

lut fin, brun-roșcat, firnis negru metalic.

H. = 3,9 cm. ; L. = 9,3 cm. ; ϕ max. = 5,8 cm. ; ϕ f. 4,4 cm.

Opaiț cu corpul rotund și ciocul alungit, de formă triunghiulară în jurul orificiului de ardere. Discul mult adâncit cu apendice lateral. Fundul inelar concav.

Suprafața corodată, firnisul păstrat parțial, depunere de calcar.

Sec. III—I î.e.n.¹²

OPAIȚE ROMANE

7. Pl. II, fig. 2, nr. inv. 34.

lut fin făinos, gălbui, angobă cenușie-negricioasă.

H. = 4,7 cm. ; L. = 11,2 cm. ; ϕ max. = 5,3 cm.

Opaiț cu corpul alungit și toartă în formă de frunză stilizată, fără apucătoare dorsală. Cioc în prelungire. Discul mic, concav, profilat. Un brîu puternic reliefat înconjură discul, delimitează canalul de scurgere și încadrează romboidal orificiul de ardere. Pe bordura oblică se află un prag care mai păstrează spre toartă punctele incizate. Fundul este oval și concav avînd ca marcă talpa de picior „planta pedis” înconjurată de două linii incizate ce urmăresc conturul fundului. Cîte trei linii incizate delimitează ciocul în partea inferioară.

Angoba deteriorată, depunere de calcar.

Sec. I—II e.n.¹³

8. Pl. II, fig. 3, nr. inv. 35.

lut fin, cărămiziu, angobă roz-brună.

H. = 3,2 cm. ; L. = 8,7 cm. ; ϕ max. = 5,5 cm. ; ϕ f. = 3,5 cm.

Opaiț cu corpul rotund și ciocul alungit. Disc mic, profilat. Bordura rotunjită este decorată cu semicercuri și bobite în relief avînd către cioc un șnur răsucit. Pe cioc o palmetă. Fund inelar aplatizat. Este un tip de tradiție elenistică, datat cu ajutorul altor categorii de descoperiri în sec. II e.n.¹⁴

¹⁰ Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis, VI-e Rapport préliminaire. Fouilles et recherches des années 1929—1931*, în *Dacia*, V—VI, 1935—1936, p. 288, fig. 9, 2 ; G. Severeanu, *op. cit.*, p. 46, nr. 14, fig. 13 ; C. Ionomu, *op. cit.*, tipul III, p. 39—40, nr. 59, fig. 71.

¹¹ C. Ionomu, *op. cit.*, p. 40, tipul III.

¹² M. W. Deonna, *op. cit.*, p. 142—145 ; M. Bucovală, *Tradiții elenistice în materialele de epocă romană timpurie la Tomis*, în *Pontice*, II, 1969, p. 319, fig. 33.

¹³ D. Iványi, *op. cit.*, p. 243, nr. 3310, pl. LXVI, 6 ; G. Severeanu, *op. cit.*, p. 84, nr. 113, fig. 104 ; C. Ionomu, *op. cit.*, p. 20.

¹⁴ D. Iványi, *op. cit.*, p. 25, tipul „Forme singulare” și p. 306, nr. 4385, pl. LXVI, 3 ; G. Severeanu, *op. cit.*, p. 56, nr. 39, fig. 35 ; T. Szentléleky, *op. cit.*, p. 49—51, nr. 42, fig. 42 a, b.

9. Pl. II, fig. 4 a, b, nr. inv. 36

lut cărămiziu, angobă brun-roșcată.

H. = 4,7 cm.; L. = 10,7 cm.; ϕ max. = 8,1 cm.; ϕ f. = 4,4 cm.

Opaț cu corpul rotund și ciocul scurt „cordiform”¹⁵. Discul concav are spre bordura oblică două cercuri concentrice incizate și un brîu reliefat. Toartă inelară. Fundul plat, marcat de un cerc incizat are trei piciorușe reliefate și „planta pedis” incizată.

Lipsă o parte din corp, angoba păstrată parțial, depunere de calcar.

Sec. I—II e.n.¹⁶

10. Pl. II, fig. 5, nr. inv. 37

lut fin, gălbui, angobă neagră, numai pe bordură și disc.

H. = 4,4 cm.; L. = 8,2 cm.; ϕ max. = 6,5 cm.

Opaț cu corpul rotund și cioc „cordiform”. Discul concav are ca decor, în relief, un animal stînd pe picioarele din spate¹⁷ sub care se află orificiul de alimentare. Pe bordură, vrej de frunze și flori. Între disc și bordură brîul puțin reliefat este înconjurat de două cercuri incizate. Toartă inelară. Fund plat, marcat de un cerc incizat.

Suprafața corodată.

Sec. I—III e.n.

11. Pl. III, fig. 1 a, b, nr. inv. 38

lut cu sporadice pietricele calcaroase, brun, angobă brun-negricioasă.

H. = 5,8 cm.; L. = 10,8 cm.; ϕ max. = 8,9 cm.; ϕ f. = 4,7 cm.

Opaț cu corpul rotund și cioc „cordiform”. Disc concav decorat în relief cu o scenă de luptă între doi gladiatori¹⁸. Brîul încadrat de două cercuri incizate. Bordura, oblică. Toartă inelară. Fund inelar aplatizat, marcat de două cercuri concentrice incizate. În mijloc talpa de picior.

Depunere de calcar.

Sec. II—III e.n.

12. Pl. III, fig. 2, nr. inv. 39

lut fin, galben, angobă brună

H. = 5 cm.; L. = 9 cm.; ϕ max. = 6,4 cm.

Opaț cu corpul rotund și cioc „cordiform”. Disc concav avînd reprezentat în relief, spre dreapta, un gladiator¹⁹. În spatele lui o ghirlandă de spice. Pe brîul aplatizat linii radiale incizate. Ghirlande de spice pe bordură. Toartă inelară profilată. Fund inelar concav.

Lipsă o parte din disc, ciobiri, angoba deteriorată, ciocul afumat.

Sec. II—III e.n.

13. Pl. III, fig. 3 a, b, nr. inv. 40

lut cu sporadice pietricele calcaroase, brun, angobă neagră.

H. = 4,2 cm.; L. = 7,1 cm.; ϕ max. = 5,4 cm.; ϕ f. = 2,6 cm.

Opaț cu corpul rotund și cioc scurt trapezoidal. Disc concav profilat și decorat cu o mască (?)²⁰ în relief. Orificiu de alimentare excentric. Bordura oblică are trei rînduri

¹⁵ C. Iconomu, *op. cit.*, p. 18, tipul XX, și p. 161, fig. 222.

¹⁶ D. Iványi, *op. cit.*, p. 13, tipul VII și p. 89, nr. 756, pl. XXVIII, 8; G. Severeanu, *op. cit.*, p. 62—63, nr. 56, fig. 51; T. Szentléleky, *op. cit.*, p. 95, fig. 141 a, b.

¹⁷ C. Iconomu, *op. cit.*, tipul XXX, p. 110, nr. 553, fig. 133.

¹⁸ G. Severeanu, *op. cit.*, p. 66, nr. 64, fig. 59; C. Iconomu, *op. cit.*, p. 19, tipul XX, p. 74, nr. 262 și p. 120, fig. 118; idem, *Un depozit de lucerne la Constanța, în Pontica*, III, 1970, p. 240—242, fig. 8; E. Bărlădeanu-Zavatin, *În legătură cu o necropolă din epoca romană timpurie la Callatis, în Pontica*, X, 1977, p. 138, pl. V, fig. 6.

¹⁹ C. Iconomu, *op. cit.*, tipul XX, p. 104, nr. 511 și p. 121, fig. 126.

²⁰ D. Iványi, *op. cit.*, tipul VII, p. 85, nr. 714, pl. XXVI, 1.

de bobite dublate de puncte în relief. Pe cioc trei cerculețe incizate. Toartă inelară cu nervură. Pe fundul ușor concav, marcat de un cerc incizat se află ștampila cu caracter votiv ΔI și talpa de picior incizată.

Depunere de calcar.

Sec. II—III e.n.²¹

Opaitele avînd bordura și ciocul identice apar în general fără reprezentare pe disc²².

14. Pl. III, fig. 4, nr. inv. 41

lut cu sporadice pietricele calcaroase, cărămiziu, angobă brun-roșcată.

H. = 4,8 cm. ; L. = 8 cm. ; ϕ max. = 6,2 cm.

Opaț cu corpul rotund și cioc scurt, disc concav decorat în relief cu un caracter cu torți mici, bordură oblică, toartă inelară. Fund ușor concav. Execuție neîngrijită. Amprente digitale.

Angoba deteriorată, ciobiri.

Sec. II—III e.n.²³

15. Pl. III, fig. 5, nr. inv. 42

lut cu sporadice pietricele calcaroase, roșcat, angobă brună.

Opaț cu corpul rotund și cioc scurt. Disc concav, ciobit, decorat cu cocoș²⁴ (se păstrează numai ghearele și o parte din coadă). Bordura oblică are două cercuri slab incizate. Toarta se prezintă ca o apucătoare. Fund ușor concav. Execuție neîngrijită.

Discul și ciocul afumate.

Sec. II—III e.n.

16. Pl. III, fig. 6, nr. inv. 43

lut cu sporadice pietricele calcaroase, cărămiziu, angobă roșie.

H. = 4,2 cm. ; L. = 8,1 cm. ; ϕ max. = 6 cm.

Opaț cu corpul rotund și cioc scurt. Disc concav avînd în relief un ciorchine de strugure²⁵. Brîu slab reliefat. Bordură oblică, toartă inelară. Fund ușor concav. Execuție neîngrijită.

Discul ciobit, ciocul afumat.

Sec. II—III e.n.²⁶

17. Pl. IV, fig. 1, nr. inv. 44

lut fin, cărămiziu, angobă brună.

H. = 5,1 cm. ; L. = 9,1 cm. ; ϕ max. = 5,7 cm.

Opaț cu corpul oval și ciocul în prelungire²⁷. Disc rotund, concav cu două orificii de alimentare, avînd slab reliefat un berbec care ține între coarne Luna. Bordura oblică este decorată cu semicercuri. Deasupra ciocului, o palmetă rudimentară, incizată. Toartă lamelară. Fundul plat. Execuție grosolană.

Angoba se păstrează parțial numai pe disc, depunere de calcar.

Sec. III—IV e.n.

²¹ C. Iconomu, *op. cit.*, p. 20, tipul XX, p. 75, nr. 268 și p. 120, fig. 120.

²² G. Severeanu, *op. cit.*, p. 67, nr. 70, fig. 64 ; R. Haken, *Roman Lamps in the Prague National Museum and in other Czechoslovak Collections*, în *Sbornik Národního musea v praze*, XII, 1958, 1—2, p. 79, fig. 19 și p. 80, fig. 85.

²³ C. Iconomu, *op. cit.*, p. 20, tipul XX.

²⁴ G. Severeanu, *op. cit.*, p. 65, nr. 63, fig. 58 ; C. Iconomu, *op. cit.*, p. 19, fig. 34, tipul XX ; E. Bărlădeanu-Zavatin, *op. cit.*, p. 128, pl. V, 7.

²⁵ G. Severeanu, *op. cit.*, p. 64, nr. 59, fig. 54 ; E. Bărlădeanu-Zavatin, *op. cit.*, pl. V, 4.

²⁶ C. Iconomu, *op. cit.*, p. 19, fig. 36.

²⁷ D. Iványi, *op. cit.*, tipul XI, pl. XXXVI—XXXVIII ; C. Iconomu, *op. cit.*, p. 24, tipul XXVI.

18. Pl. IV, fig. 2 nr. inv. 45

lut fin, cărămiziu.

H. = 4 cm., L. = 9,7 cm.; ϕ max. = 6,7 cm.

Opaț cu corpul oval și ciocul în prelungire. Disc rotund concav, cu cinci orificii de alimentare și decorat cu o rozetă sau palmetă puțin reliefată. Brîul este întrerupt de orificiul de aerisire. Bordură oblică decorată cu două rînduri de puncte incizate. Toartă lamelară, cu două linii incizate. Fund plat, marcat de două cercuri concentrice. Execuție grosolană.

Lipsă o parte din corp, depunere de calcar.

Sec. III—IV e.n.

OPAIȚE BIZANTINE

19. Pl. IV, fig. 3 a, b, nr. inv. 46

luit fin, cărămiziu, angobă brîn-negricioasă.

H. = 3,9 cm.; L. păstrată = 8 cm.; ϕ max. = 5,8 cm.; ϕ f. = 2,8 cm.

Opaț cu corpul rotund și ciocul în prelungire. Disc concav, cu două orificii de alimentare, decorat cu pasăre și delin în relief. Bordura oblică este decorată cu ove. Pe cioc, transversal, două linii incizate, iar în partea inferioară, o cruce. Fund plat, cu două cercuri concentrice și talpa de picior foarte clar imprimată. Execuție îngrijită.

Lipsă o parte din cioc, angoba deteriorată.

Acest exemplar se datează în sec. V e.n. și face parte din seria opațelor bizantine²⁸, avînd ca principale centre de fabricație Miletul și Efesul.

20. Pl. IV, fig. 4 a, b, nr. inv. 47

lut fin, cărămiziu, angobă cărămiziu-brună.

H. = 3,3 cm.; L. = 9,7 cm.; ϕ max. = 5,8 cm.; ϕ f. = 3 cm.

Opaț cu corpul alungit și ciocul în prelungire. Atît discul, cît și bordura sînt plate. În jurul orificiului de alimentare, în relief, cercuri de bobite. Între disc și bordură un brîu circular care se desface în dreptul ciocului, delimitează canalul de scurgere, pe care se află o cruce în relief și înconjură orificiul de ardere. Bordura mărginită spre exterior de un brîu este decorată în relief cu cercuri cu bobite, crenguțe de brad și cruci înscrise²⁹. Apucătoare lamelară. Fundul inelar este încadrat de patru linii duble dispuse radial.

Apucătoarea ciobită, ciocul afumat, depunere de calcar.

Tipologic este o variantă a seriei de opațe nord-africane³⁰, datată în sec. V—VI e.n.

21. Pl. IV, fig. 5, nr. inv. 48

lut cu sporadice pietricele calcaroase, cărămiziu, angobă brună.

H. = 6,2 cm., L. păstrată = 8,5 cm.; ϕ max. = 6 cm.

Opaț cu corpul oval și ciocul în prelungire. Discul concav este înconjurat de două brîuri în relief, între care se află un șanț, ce se continuă pe cioc delimitînd canalul de scurgere. Apucătoare plată în formă de palmetă. Fund oval, ușor concav.

Lipsă o parte din cioc.

Este o variantă a tipului nord-african, datată în sec. VI e.n.³¹

²⁸ C. Iconomu, *op. cit.*, p. 25, tipul XXVII.

²⁹ G. Severeanu, *op. cit.*, p. 81—82, nr. 106, fig. 27.

³⁰ C. Iconomu, *op. cit.*, p. 27—28, fig. 55, p. 141, nr. 733.

³¹ Ibidem, p. 28—30, tipul XXXIII.

LAMPES D'UNE COLLECTION PARTICULIÈRE BUCARESTOISE

Résumé

L'article présente en guise de catalogue 21 lampes de facture hellénistique, romaine et byzantine faisant partie de la collection du professeur universitaire Ion Lucian Murnu et de Ana Maria Murnu, à Bucarest. Dans le contexte on fait des remarques au sujet de la technique de travail et l'on avance des propositions concernant l'appartenance typologique et chronologique des pièces.

L'étude des éléments de la technique de travail corroborée avec les informations bibliographiques, mène à la conclusion qu'une partie des exemplaires romaines furent produits par les ateliers tomitains. Quoiqu'on ignore le lieu de la découverte, sur la foi des analogies on peut considérer le lot des lampes comme provenant de la Dobroudja.

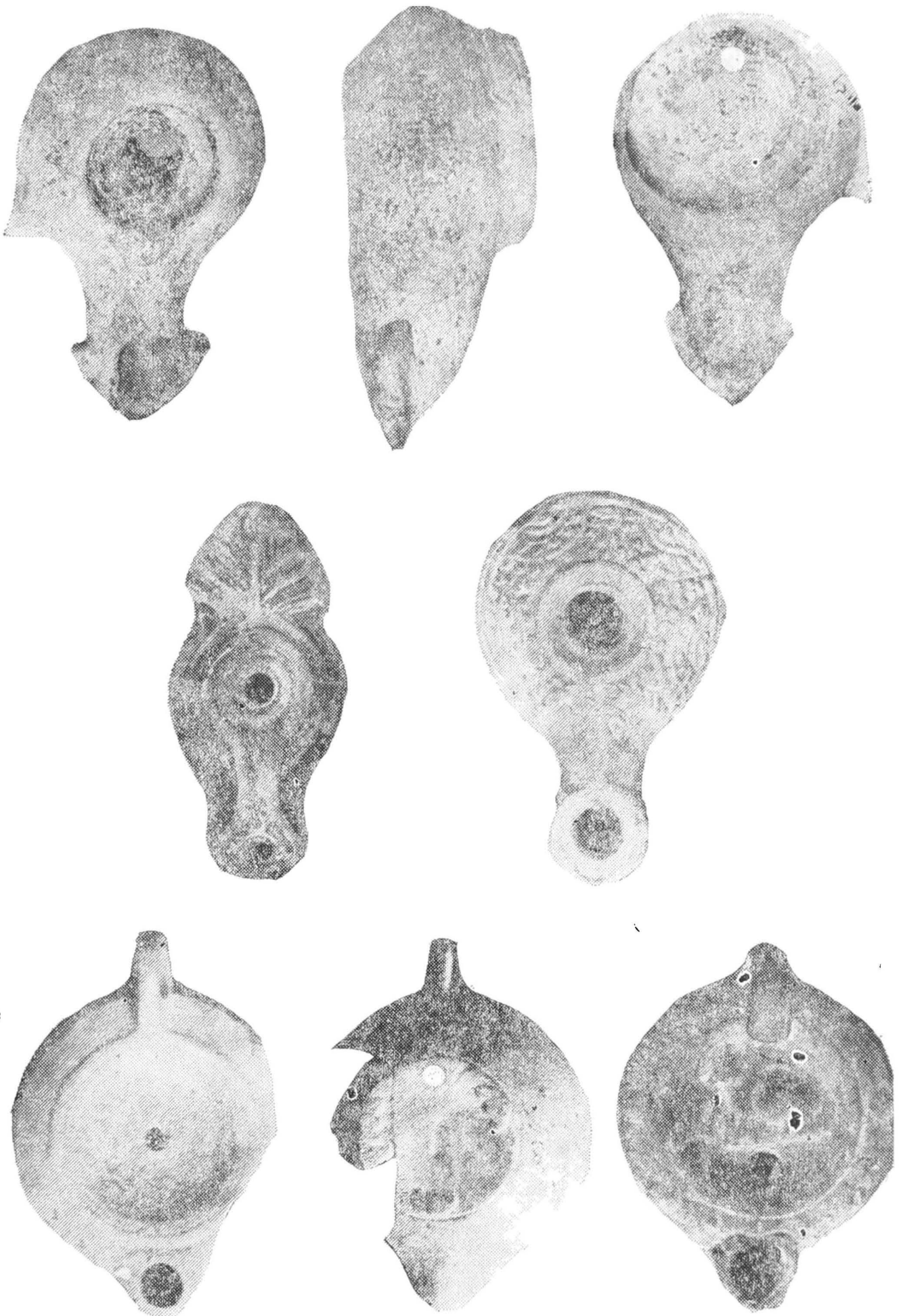
LISTE DES ILLUSTRATIONS

- Pl. I Lampes gréco-hellenistiques.
- Pl. II Lampes gréco-hellenistique (1, a-c), romaines (2—5).
- Pl. III Lampes romaines.
- Pl. IV Lampes romaines (1—2), byzantines (3—5).

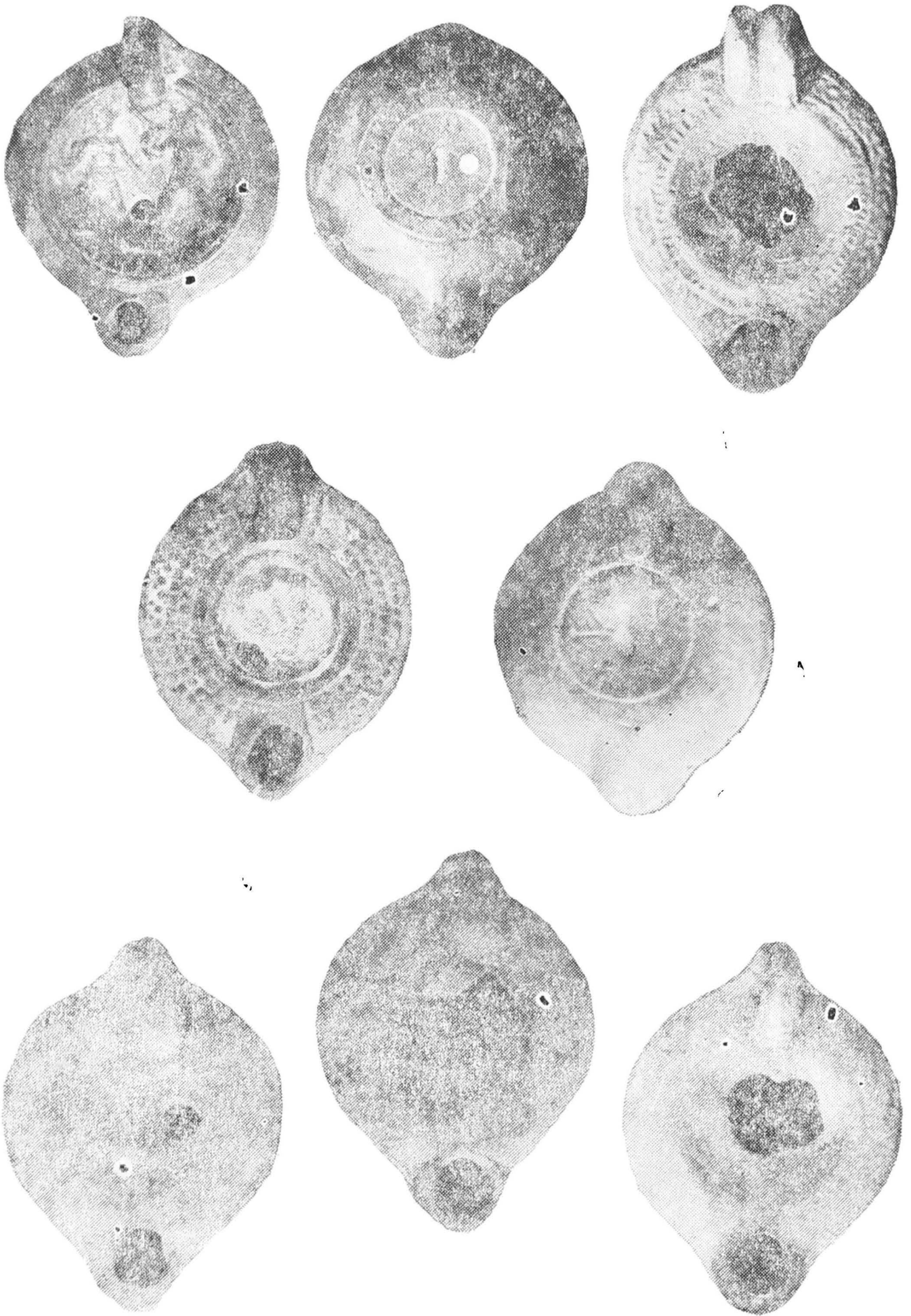

Pl. I Opațe greco-elenistice.

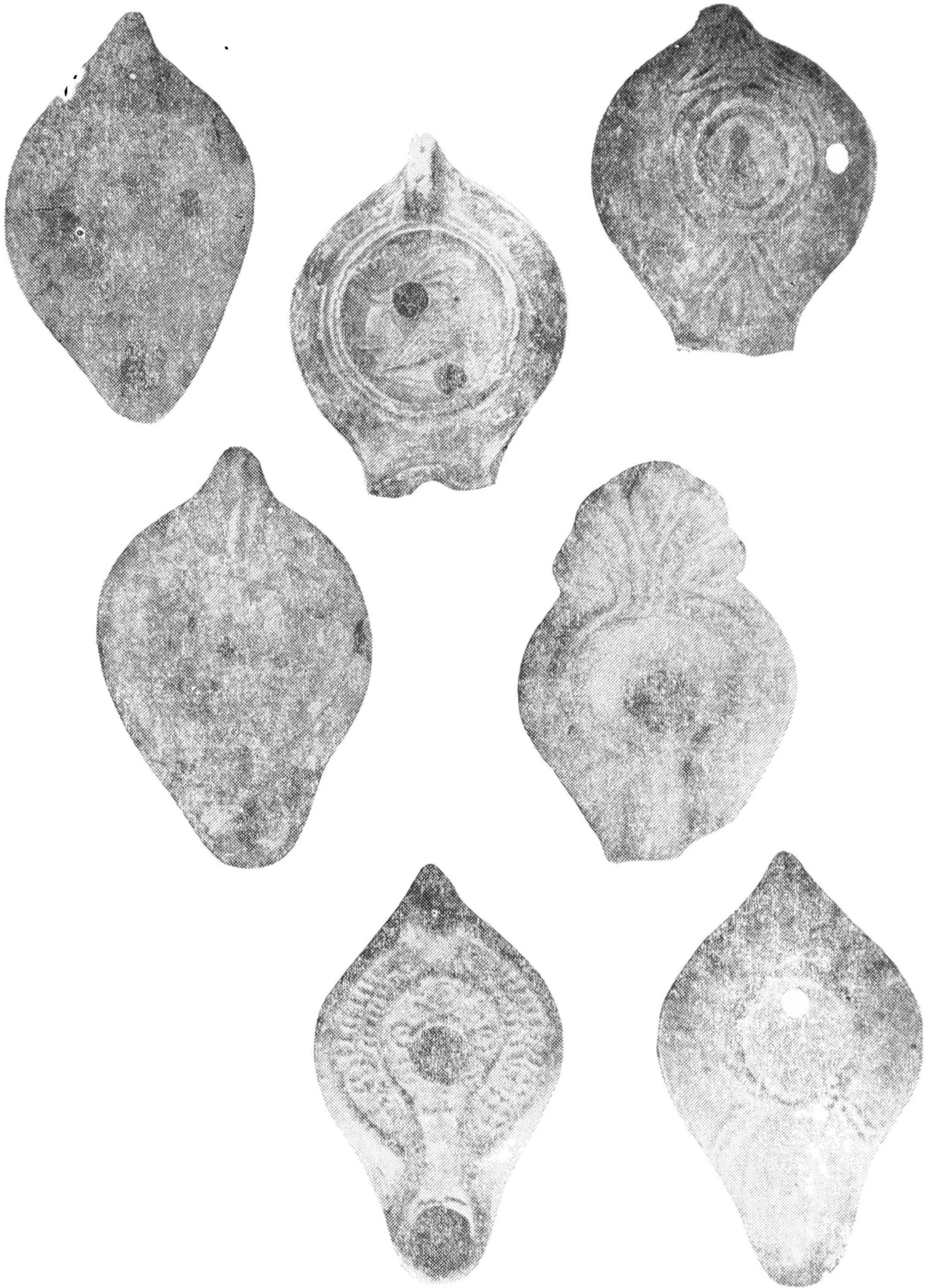

Pl. II Opaițe : greco-elenistice (I a-c), romane (2—5).

Pl. III Opaite romane.

Pl. IV Opaițe romane (1—2), bizantine (3—5).